

AKSU BORA • Feminizm Kendi Arasında

AKSU BORA 1963 Van doğumlu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Antropoloji doktoru oldu. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim üyesiyken 2017'de emekliye ayrıldı. *Amargi Dergi* ve *Ayizi* Yayınevi'nin kurucularındandır.

Diğer yayınları: *Doksanlarda Türkiye'de Feminizm* (İletişim Yayınları, 2000, derleme, Asena Günal ile birlikte), *Sıcak Aile Ortamı* (Tesev Yayınları, 2005, İlknur Üstün ile birlikte), *Kadınların Sınıfı* (İletişim Yayınları, 2005), *Yoksulluk Halleri* (İletişim Yayınları, 2007, Necmi Erdoğan vd. birlikte), *Cumhuriyette Çocuklular* (Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2007, Mine Tan vd. ile birlikte), *Boşuna mı Okuduk* (İletişim Yayınları, 2011, Tanıl Bora vd. ile birlikte), *İradenin İyimserliği* (Ayizi Yayınları, 2015, derleme), *Ütopyalar: Arzuyla Politikanın Kesiştiği Yer* (İletişim Yayınları, 2018, derleme, Kadir Dede ile birlikte).

Ayizi Yayınları, 2011 (1 baskı)

İletişim Yayınları 3039 • Birikim Kitapları 36

ISBN-13: 978-975-05-3145-3

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI cahilus

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AKSU BORA

Feminizm Kendi Arasında

*Eser Köker için.
Bildiği ve tahmin edebileceği nedenlerden...*

İÇİNDEKİLER

GENİŞLETİLMİŞ BASKI İÇİN ÖNSÖZ	11
Sunuş	13

Feminizmi Tartışmak

Feminizm: Sınırlar ve İhlâl İmkânı	21
Feminizm ve Kimlik Siyaseti	35
Cezbenin Birleştirdiğini Hukuk Ayırmasın	39
Çirkin Bir Nefret İdeolojisi Olarak Feminizm	43
Haksız Tahrik, Meşru Müdafaa	49
Eşitlik, 100 Metre, Fitrat Gibi Şeyler... ..	52
Nafaka Hakkına Dokunma!	56
Feminizmle Sosyalizmin Mutsuz Evliliği:	
Arkadaş Olsak Yeter!	59
Kesişimsellik	67
Büyük Kapatılma!	71
Anlatılan, Senin Hikâyendir!	75

Eyleme Güvenmek.....	78
Projeler: Yeni Bir Bağlam, Eski Sorunlar...	86
Arkadaşlık.....	99
Hepimiz Ev Kadınıyız.....	101
Üçgenlerden Yamuk Yapmak: Ölüm Yiyenlerin Kazandığı Nerde Görülmüş?.....	105
Kadın Kadının Yurdudur.....	108
Feminizm Kendi Arasında.....	111

Temsilî Kadın, Kadınları Temsil Edebilir mi?

Piyes Değil, Temsil, Temsil!..	117
Yerel Politikada Kadınlar.....	120
Maya.....	124
Kadın Devrimi.....	127
Özgürlüğümüzü İstiyorlar, Vermeyeceğiz İşte!	133
Kuku Kardeşliği.....	137
Kadınlar İkiye Ayrılır.....	145

Kadınlık, Erkeklik

Yuvanın Dişi Kuşu: Karavel Saçlı Kadın.....	151
Hayatımız Borç Ödeyerek Geçti: Kadınlık Yükü.....	153
Dağınık Yatak.....	157
Bana Ne Giydiğini Söyle.....	160
Bana Ne Yediğini Söyle.....	163
Anneciğim Seni Ben.....	166
Küçük, Pembe, Seksi.....	169
Alaturka Bir Cersei Olarak Büşra.....	172
Benim Kahramanım.....	176

Personadan Kahraman Olur mu?.....	179
Adımı Kalbine Yaz, Beni Unutma.....	182
İçimde Kim Vardır.....	185
Gardaş Deriz Kankaya.....	188
Erkeğin Yittiği Yerde.....	192
İnsanlık Kapasitesi.....	196
“Rencide Ruhlar”.....	199
Oğulluktan Sessizce Çekilmek.....	203

Dünya Köşemiz

Hatt-ı Müdafaa Yoktur.....	209
Osmanlı Torunu.....	212
Daha da Eskimez İnsan.....	215
Gerçeğin Üstü.....	217
Gerçeğin Dışı Neresidir?.....	221
Sen Uçuşu Hatırla.....	224
Kıymetli Şeyler.....	227
Bayan Brown, Ejderhalar, Ütopyalar I.....	229
Bayan Brown, Ejderhalar, Ütopyalar II.....	233
Elleri Nakışlı.....	237
Zaman, Kara Delikler, Oyuncaklar.....	243
Bitti Denen Yerden Başlasak.....	247
Communitas.....	251
“Narsisizmin Çaresi Belki de Bir Şeyleri Tamir Etmektir”.....	255
Güzel Bir Tabure.....	259
“İnsan Ruhunun Sığamayacağı Kadar Küçük”.....	263
Sıkıntı Var.....	268
Evi Reddedip de mi Saklasak?.....	272

Maziye Bir Bakıver...

Ortadođu'da Kadın Hareketleri:	
Farklı Yollar, Farklı Stratejiler	281
Mazinin Lekeleri: Döpiyesle Örtünmek	302
Winter is Coming!	317
Perşembe Grubu'nun Dergisi: Yeter!	320
Şirin Tekeli	323

GENİŞLETİLMİŞ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Feminizm Kendi Arasında kitabımı hazırlarken, feminizm yazılarımı bir araya toplamanın işlevsel bir şey olacağını düşünmüştüm. En azından, yazıldıkları döneme, o dönemin ruhuna dair bir fikir verebileceklerini ummuştum. Bir tür hafıza kaydı gibi. Kitap, beklediğimden çok ilgi gördü. Yine de, Ayizi Yayınları'nı kapatırken, onu da arkada bıraktığımı sanıyordum. Biraz yorgunluk, biraz keder.

Sonra, İpek Hoca (Gürkaynak) dedi ki, “*Birikim*'deki yazılarını kitaplaştırsana, ne duruyorsun?” Bunlar çok daha “kişisel” yazılardı aslında – feminist örgütlülüğün epey kıyasına düştüğüm, çok daha fazla kendi kendime kaldığım bir döneme aittiler. Başka tür bir hafıza kaydı.

Feminizm Kendi Arasında'nın yeni baskısını yapmaya kalkıştığımda, İpek Hoca'nın dediklerini hatırladım; hangi yazıyı hangi sebeple kime gönderdiğini anlatmıştı. “Sehpalı, dokümanlı yazımı Gül'e gönderdim. Hani annesini (sevgili Hillkat Ablamı) kaybettikten sonra, ondan kalan kumaşları, örtüleri sen de gör istemiştin de olmamıştı...” Farkına vardım ki, yazıların aracılık ettiği başka bir şey olmuş, yalnız hafıza kaydı değil, nasıl diyeyim, ucunun nereye vardığını bilemediğim iplikler gibi. “Zaman, Kara Delikler, Oyuncaklar” yazısındaki Sayraphim

Lothian'ın yaptığına benzer bir şey. Unutuşun kara deliklerine karşı hatırlayarak devam etmenin işaretleri.

Böylece, kitabı genişletmeye karar verdim. Mümkün olduğu kadar yapıyı bozmadan, daha yeni tarihli yazıları eskilerinin yanına ilıştirdim. Bir de yeni bölüm ekledim: Dünya Köşemiz.

Dilerim bu kitap, çeşitli yerlerde, çeşitli biçimlerde örmeye çalıştığımız ortaklıkların bir parçası olur.

Akçakoca, 2021

Sunuş

Aşağı yukarı bir yıl oldu herhalde, bir konferansta Türkiye’li olup da yıllardır yurtdışında yaşayan bir akademisyenin şöyle dediğini duydum: “Projecilik meselesini Türkiye’deki feminist hareket hiç konu etmiyor, bunun aslında temel bir tartışma olması gerekir...” Epey canım sıkıldı; çünkü biliyordum ki hem tartışma gruplarında hem de çeşitli toplantılarda feministler projeciliği konuşmuşlardı, *Amargi Dergi*’de Projecilik dosyası yapmıştık, bu mesele yüzünden çeşitli gruplarda ciddi ayrılmalar yaşanmıştı...

İnsan böyle şeylerle karşılaştığı zaman bir “tanınmama” öfkesi ve kırgınlığı yaşıyor; ama daha önemlisi galiba yazılı olarak bile yapılırsa, tartışmaların suya yazılmış gibi silinip gitmesi. Dergiler, tartışma grupları, seminer ve atölyeler... Yıllardır emek verdiğimiz bunca birikimin belki de birikmediği duygusuyla başa çıkmak kolay değil. Daha önce çeşitli yerlerde yayımlanmış yazıları bir araya getirip kitap yapma fikri, buradan çıktı.

Şöyle böyle on yıl kadar önce, benzer bir kaygıyla yola çıkmış ve Asena Günel’la birlikte *Türkiye’de 90’larda Feminizm* (İletişim Yayınları, 2002) derlemesini hazırlamıştık. Memleketin dört bir yanında kadınlar örgütleniyorlardı, yeni yollar açı-

lıyor, yeni tartışmalar başlıyordu. Bu hareketi ve yaygınlaşmayı görebilmeyi, gösterebilmeyi istemiştik. O da tıpkı bunun gibi sınırlı bir çabaydı ama aradan on yıl geçtikten sonra bugün, “iyi ki yapmışız” diye düşünüyorum. Bütün eksiklerine rağmen, feminist hareket üzerine yapılan her çalışmada kullanılan bir kaynak kitap oldu.

Bu kez, “2000’lerde Türkiye’de Feminizm” derlemesi yapmaya giriş(e)mememin iki nedeni var: Birincisi, o gün zor olan iş bugün neredeyse imkânsız hale geldi. “Türkiye’de feminizm” gibi bir başlık altında artık bir kitap değil, olsa olsa ansiklopedi yapılabilir!¹ Hem hareketin çok merkezli hale gelmesi ve yayılması hem de son derece çoğul bir yapıya kavuşması nedeniyle. İkincisi, bu çok merkezli ve çoğul hareketin yapısını belirleyen tartışma izlekleri 90’lara göre çok daha belirgin hale geldi ve çoğulluğu yansıtmak kadar bu izlekleri görmek de önemli diye düşünüyorum.

Elinizdeki kitap, aşağı yukarı son altı yıl boyunca yazdığım yazılardan oluşuyor. Büyük bölümü feminizme ve feminist harekete ilişkin tartışmalar. Bazıları biraz daha akademik tonlu, bazıları ise gazete yazıları... Altı yılda pek çok şey değişti, ben değiştim, dolayısıyla şimdi okuduğumda “onu öyle demezdim” dediğim şeyler de var, benim için önemini yitirmiş olanlar da. Ama bugünkü aklımla, bugünkü halimle yeniden yazmayı ya da “düzeltmeyi” düşünmedim. Çünkü bunlar benim bir odada oturup kendi kendime düşündüğüm ve yazdığım yazılar değildi. Tersine, içinde yaşadığım ilişkilerden beslenmişlerdi, tartışmalardan izler taşıyorlardı, öncelikleri böyle oluşmuştu. Yani, bir anlamda, belirli bir dönemin feminist hareketinden izler taşıyorlardı. Elbette ki benim yaşadığım yer ve ilişkilerle, görebildiklerim ve tercihlerimle sınırlıydılar, ama başka nasıl olabilir ki zaten?

Yazıları birkaç ana bölüm altında sınıflandırdım: Feminizm, Kadın Temsili, Kadınlık ve Tarih. Feminizmle başladım, çünkü

1 Ben bu sunuşu yazdığım sırada, yani 2011’de ufukta görünmüyordu ama geçtiğimiz yıl, 2020’de bu ansiklopedi yayımlandı: *Modern Türkiye’de Siyasal Dünyünce Ansiklopedisi*’nin 10. cildi olarak: *Feminizm*, ed. Feryal Saygılığil ve Naci-de Berber, İletişim Yayınları, İstanbul, 2020.

bana göre “feminizmin öznesi kimdir” sorusunun yanıtı, çok açık: Feministler! Belki de “devrim için savaşmayana sosyalist denmez” sloganı ile büyüyen kuşaktan gelmenin etkisidir; öz- ne olmanın “olmak”la değil, hareket etmekle ilgili olduğunu düşünüyorum. Olduğumuz şeyi adlandırmak da ancak hareket ederken mümkün bence. Elbette hareket etmenin ne anlama geldiğini tartışmak gerekir; bunu “Eyleme Güvenmek” başlıklı yazıda yapmaya çalıştım (Olmakla eylemek arasındaki ilişkiye ise nefesim yetmez!).

Kadın temsili sadece siyasi temsil bağlamında tartıştım. Dikkatim, ilginç ve ilişkilerimin odağında siyasetin olması nedeniyle. Siyasal temsil ile örneğin dildeki temsil arasındaki bağlantıları kurmak güzel olurdu... Bu bölümdeki yazılar boyunca belirgin bir ton değişimini göreceksiniz. Kadınların eksik temsil edildiklerini söyleyenler çok uzun bir zaman sadece feministlerdi; bu yüzden temsilin niteliğine ilişkin tartışmalar geride kaldı, kota vb. konular öne geçti. Yıllarca “kadın temsili” dedikten sonra, nihayet başka kadınları da harekete geçirmeyi başardık, böylece biraz daha geri çekilip “kim kimi, neden temsil ediyor” sorusunu konuşabilme imkânına kavuştuk. “90’larda Feminizm” derlemesinde Ka-Der üzerine yaptığım tartışmada ancak bir dipnotta değinebildiğim kadınlar arasındaki farklılıklar meselesine burada girebildim böylece (“Kuku Kardeşliği”). Siyasal temsil yazılarındaki değişimin nedeni, budur. Başörtüsü ile ilgili iki yazıyı bu bölüme koymak uygun görüldü, çünkü bu tartışmanın asıl olarak kadınlığın temsiline ilişkin olduğunu düşünüyorum.

Kadınlık bölümündeki yazılar, bir yandan kadın temsili ile ilişkili: Kadın olmanın kadınlar için ne anlama geldiğini düşünme denemeleri. Bir yandan da olmak ile eylemek arasındaki ilişkiyi didiklemeyle kolaylaştırabilirler diye umuyorum. *Amargi Dergi*’nin 10. sayısında, kendi kadınlığımızı nasıl başka kadınlarla, kadınlıklarla ilişki içinde kurduğumuzu anlamaya çalışırken yazdığım “Karavel Saçlı Kadın”, temsil konusuna iyi bir giriş olabilir. Kanlı canlı, yaşayan, nefes alan kadınlarla Kadın arasındaki ilişkiyi tartışmak için. Bu bölümdeki yazıla-

rın büyük bölümü, sevgili Evrim Alataş'ın editörlüğünde, *Özgür Gündem* gazetesi *Kadın* eki için yazılmıştı. Kadınlığı sadece bir ezme-ezilme ilişkisi içinde tarif etmemek, arzu ile ilişkisini dikkate almak isteyen yazılardı. Bugün bana en önemli görünen tartışma izleği, burası.

Son bölüm, hiç haddim olmadan girdiğim ve bir türlü çıkmadığım tarih tartışmaları... Benim gibi tarihçilikle ilişkisi olmayan birinin bu konuda düşünmek zorunda kalması, geçmişin bir türlü geçmek bilmemesinden herhalde! Böyle olunca, ister istemez onunla hemhal olmak gerekiyor. Hesaplaşmak mı, emin değilim. Kendi hikâyeni bulup çıkarmak, tamir etmek, belki yeniden yazmak... Bugün beni daha fazla ilgilendiren, kadın hareketinin ve kadın kurumlarının tarihi. Benim için çok önemli olan Perşembe Grubu'nun dergisi *Yeter!*'le ilgili yazıyı bu nedenle tarih bölümüne koymak istedim. Sanıyorum ki önümüzdeki dönemde böyle çalışmaların yapılması için uğraşacağım, böyle çalışmalara katılacağım.

Bu kitap “suya yazı yazıyoruz” duygusunu ne kadar giderir, bilmiyorum. Ama bildiğim ve en karamsar zamanlarımda kendime hatırlattığım bir şey var: Yapıp ettiklerimiz hep birilerine dokunuyor, bizi değiştiriyor, hayatı değiştiriyor. Genellikle yapamadıklarımızı, eksik bıraktıklarımızı, yanlışlarımızı görmeye yatkınız. Sadece birbirimizin değil, kendimizin de. Bana öyle geliyor ki, bazen durup “her şeye” rağmen yapabildiklerimizi görmek, değerini bilmek, kendimizi kutlamak da en az eleştiri ve özeleştiri kadar önemli. Umarım eleştiri kadar değer bilme ve takdir de feminist hareketin geleneği haline gelir; birbirimizi yaralamak, kötürümleştirmek yerine yaralarımızı sağaltmayı, birbirimizi teselli etmeyi, sevmeyi ve beğenmeyi becerebiliriz. Bunu yapabildiğimizde nasıl güçleneceğimizi, yapabilirliğimizin nasıl artacağını hayal etmek, yola devam etmeyi kolaylaştırıyor...

Bu kitap, uzun yıllardır arkadaşım olan Eser Köker'e adandı. Bu arkadaşlık, benim için hep önemli oldu. Birbirimize çok kızdığımız zamanlarda bile. Öfkenin de arkadaşlığa dahil olduğunı bilmiyor muyuz zaten? Ama teşekkür etmek istediğim baş-

kaları da var. Son altı yılımı birlikte geçirdiğim kadınlar bunlar. Birlikte çalıştığım, tartıştığım, kavga ettiğim, öğrendiğim... İlk-
nur Üstün'e ve Selma Acuner'e, eski bir hayali, Ayizi'ni birlik-
te gerçekleştirebildiğimiz ve bu kitabı mümkün kılabilirdiğimiz
için teşekkür ederim. Kitaplar yayımlanır, dergi çıkar, faturalar
ödenir ve büroya her gittiğimizde taze demlenmiş çay bulabi-
lirken, Semanur Sevim'e... Enerjisi, inancı, kararlılığı ile *Amar-
gi Dergi*'yi gerçek kılan Pınar Selek'e... Dergide birlikte çalış-
tığımız arkadaşlarıma, Nükhet Sirman'a, Zeynep Direk'e, Me-
lek Göregenli'ye, Fatma Nevin Vargün'e, Ülkü Özakin'a, Ceren
Zeynep Eren'e, Nil Mutluer'e, Sema Aslan'a, Nilgün Yurdalan'a,
Selda Tuncer'e... Beni sürekli ters köşeye yatıran ve bilmediğim
çok şey olduğunu hatırlatan Tennur Baş'a. Kendimi "hoca" sa-
nırken "hareket içinde kalabilenler galiba bütün bunlara katla-
nabilenler işte" türünden yorumlarla beni yere yapıştıran, ar-
kamda bıraktığımı sandığım hikâyeler üzerine günlerce düşün-
meme neden olan "öğrenci"lerime... Edebiyatı yeniden kolektif
bir uğraş haline getirmeyi birlikte başardığımız okuma gru-
bu arkadaşlarıma... Feminist harekete katıldığımdan bu yana
benim için vicdanın ve aklın ölçüsü olan, neredeyse her konu-
da farklı düşünürken adalet duygusundan ve şefkatinden hiç
şüphe duymadığım Gülnur Savran'a... *Özgür Gündem* yazıla-
rını yazmamın müsebbibi, çok özlediğim Evrim Alataş'a. 2009
yılındaki doğum günümde hayatımda aldığım en müthiş hedi-
yeyi hazırlayarak bu kitabın yapılabilirliği fikrini aklıma sokan
Tanıl'a, İlknur'a, Tennur'a ve Nihat'a... Kapak fotoğrafı için can-
nım Cahilus'a... Teşekkür ederim.

Ankara, 2011